

Regionalna suradnja u području građanskog sudskog postupka s međunarodnim obilježjem: praksa hrvatskih sudova u primjeni Haških i dvostranih konvencija

Kunda, Ivana

Source / Izvornik: **Međunarodna konferencija: Regionalna suradnja u oblasti građanskog sudskog postupka sa međunarodnim elementom, 2009, 107 - 139**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:410295>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

PRAVRI
Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

BANJA LUKA UNIVERSITY
FACULTY OF LAW

ЗБОРНИК РАДОВА
COLLECTION OF PAPERS

МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА
РЕГИОНАЛНА САРАДЊА У ОБЛАСТИ ГРАЂАНСКОГ СУДСКОГ
ПОСТУПКА СА МЕЂУНАРОДНИМ ЕЛЕМЕНТОМ
Бања Лука, 16-18.10.2008.године

INTERNATIONAL CONFERENCE
REGIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF CIVIL
PROCEEDINGS WITH INTERNATIONAL ELEMENT
Banja Luka, 16-18 October 2008

Бања Лука, 2009. године

Doc. dr. Suzana Kraljić
Law Faculty
University of Maribor
Slovenia

Analysis of the Legislation and Practical Problems of Intercountry Adoption in the Republic of Slovenia

The Adoption is most quality form of the children care, for which the biological parents regarding different reasons can not or they dont want to take care. Slovenian family law regulation manages today only the full adoption, which create between the adopter and adoptee the same relations as they are between biological parents and children (*adoptio naturam imitatur*). At the moment in Slovenia they are no appropriate children for adoption. Regarding this, some couples are thinking about the adoption fo the child from foreign country. This couples are confronted with many problems in own country, as well in the country from which the child is coming, especially if one country is not the member of the Hague convention of intercountry adoption. On the other hand there are countries where are lot of appropriate children for adoption. But international adoption is many times put in connection with abuse of the children, some countries (Romunia) makes and formate safeguards, which should make the international adoption difficult or render impossible or hinder it. The basic aim of the state is to find first children's nearest relatives. Only if it is not possible to find child's parents, his/her nearest relatives or adopter from domastic country, the international adoption should be permitted. But the international adoption processes are in many cases to long and connected with many legal and not at least also financial questions. Because of this the decision for international adoption makes for potential adopters big step. And the running time is the biggest enemy of the children, because it is much easier to find the adopters for younger children.

Key words: adoption, Hague convention of intercountry adoption of the children, best interests of the child, relations between parents and children, state authorities

Mr. sc. Ivana Kunda
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

Regionalna suradnja u području građanskog sudskog postupka s međunarodnim obilježjem: praksa hrvatskih sudova u primjeni Haških i dvostranih konvencija

SAŽETAK

Svrha ovog članka je prikazati i analizirati rješenja usvojena u okviru haških i dvostranih konvencija na snazi između država u regiji, koje se odnose na dva aspekta međunarodne pravne pomoći, uručivanje pismena i izvođenje dokaza. Pored šest dvostranih međunarodnih ugovora koje je Republika Hrvatska sklopila s susjednim i državama u regiji, posebno se proučavaju i Haška konvencija o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine i Haška konvencija o dostavljanju u inozemstvo sudskih i izvansudskih pismena u građanskim i trgovačkim stvarima iz 1965. godine. Raščlamba razotkriva neke tendencije i pitanja ključna za učinkovito ostvarivanje zaštite subjektivnih prava na kojima autorica zasniva njezine opće zaključke o povišenju razine sudske suradnje među državama u regiji.

Ključne riječi: međunarodna pravna pomoć, haške konvencije, dvostrane konvencije, uručivanje pismena, izvođenje dokaza

Uvodne napomene

Regionalna suradnja u području građanskog sudskog postupka pitanje je od velikog značaja za učinkovito ostvarivanje sudske zaštite subjektivnih prava u postupcima s međunarodnim obilježjem. Ukoliko je ostvarivanje zaštite bitno otežano upravo zbog razloga što se radi o sporu s međunarodnim obilježjem, suradnja među sudskim tijelima može biti od presudne važnosti. To posebice dolazi do izražaja u okolnostima u kojima je određene postupovne radnje potrebno obaviti u inozemstvu, primjerice uručiti sudske isprave u stranoj državi ili izvesti dokaze pred stranim sudom. Pored navedenih dvaju skupina radnji i pribavljanje podataka o

sadržaju stranog prava čini područje suradnje u građanskom postupku koje se naziva međunarodnom pravnom pomoći.²⁰³ I neka druga pitanja koja se pojavljuju u okviru građanskog postupka s međunarodnim obilježjem mogu otežati pristup pravdi, poput nedostupnosti pravne pomoći strancu ili obveze polaganja aktorske kaucije. Sva navedena pitanja uređena su domaćim propisima, ali je za učinkovito djelovanje međunarodne pravne pomoći značajnije uređenje na međunarodnoj razini jer predviđa jednostavnije oblike i uvjete suradnje. Uz višestrane konvencije koje uređuju ova pitanja, od kojih svakako treba spomenuti haške konvencije, i dvostrane konvencije bitno doprinose izgradnji sustava međunarodne pravne pomoći među državama u regiji.

1. Međunarodni ugovori i njihov položaj u hijerarhiji propisa

Višestruki pravni izvori kojima se uređuje pitanje suradnje sudova u građanskim postupcima nužno nameću pitanje njihova međuodnosa. Prije upuštanja u raspravu o hijerarhijskom odnosu pojedinih kategorija izvora, valja ih pobrojati. Hrvatska je stranka ukupno osam haških konvencija, među kojima se njih četiri odnose na postupovna pitanja. To su sljedeće konvencije:

1. Konvencija od 1. ožujka 1954. o građanskom sudskom postupku,²⁰⁴
2. Konvencija od 5. listopada 1961. o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava,²⁰⁵

²⁰³ Đ. VUKOVIĆ, Međunarodna pravna pomoć u građanskopravnim stvarima, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Banjaluci*, vol. 4, 1980., str. 191.-193. Autor navodi kako u međunarodnu pravnu pomoć ne spadaju pitanja priznanja i ovrhe stranih sudskih odluka jer se ne radi o radnjama koje treba provesti u svezi s nekim drugim postupkom pred stranim sudom, već o posebnom postupku koji se u cijelosti provodi pred domaćim sudom. Vidi i, Đ. VUKOVIĆ/E. KUNŠTEK, *Međunarodno građansko postupovno pravo*, Zgombić i partneri, Zagreb, 2005., str. 221.

²⁰⁴ *Službeni list FNRJ: Konvencije i drugi međunarodni sporazumi* 5/1954; Odluka o objavi..., *Narodne novine RH: Međunarodni ugovori* 4/1994. Konvencija je bila ratificirana od strane bivše Jugoslavije 12. ožujka 1962. godine i stupila je na snagu 11. prosinca 1962. godine, Na snazi je u Hrvatskoj temeljem sukcesije: dana 5. travnja 1993. godine Hrvatska je izjavila da se smatra obvezanom ovom Konvencijom i nije primila niti jedan prigovor bilo koje od država stranaka te Konvencije. Označeno nadležno tijelo je Ministarstvo pravosuđa. Ova Konvencija zamijenila je Hašku konvenciju o građanskom sudskom postupku iz 1905. godine. Od ranijih radova o Konvenciji iz 1954. godine vidi TRIVA, Siniša, *Nova Haška Konvencija o građanskom postupku*, *Nаша zakonitost*, vol. 17, 1963., str. 114.-132.

²⁰⁵ *Službeni list FNRJ: Konvencije i drugi međunarodni sporazumi* 10/1962, Odluka o objavi..., *Narodne novine RH: Međunarodni ugovori* 4/1994. Konvencija je stupila na snagu u bivšoj Jugoslaviji 24. siječnja 1965. godine i na snazi je u Hrvatskoj temeljem

3. Konvencija od 5. listopada 1965. o dostavljanju u inozemstvo sudskih i izvansudskih pismena u građanskim i trgovačkim stvarima,²⁰⁶
4. Konvencija od 25. listopada 1980. o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima.²⁰⁷

Među navedenima dva međunarodna ugovora odlučujuća su u okviru teme ovog rada: Haška konvencija o građanskom sudskom postupku i Haška konvencija o dostavljanju. Pored ovih konvencija ovo područje uređuju i neke bilateralne konvencije koje su sklopile države u regiji. Među starim konvencijama koje je sklopila još bivša Jugoslavija, a koje je Republika Hrvatska preuzela po osamostaljenju, izdvajaju se sljedeće:

1. Konvencija između FNR Jugoslavije i Talijanske Republike o uzajamnoj pravnoj pomoći u građanskim i upravnim stvarima (u daljnjem tekstu: Konvencija s Italijom),²⁰⁸

sukcesije: dana 5. travnja 1993. godine Hrvatska je izjavila da se smatra obvezanom ovom Konvencijom i nije primila niti jedan prigovor bilo koje od država stranaka te Konvencije. Označeno nadležno tijelo je Ministarstvo pravosuđa.

²⁰⁶ *Narodne novine RH, Međunarodni ugovori* 10/2005. Hrvatska je pristupila ovoj Konvenciji 28. veljače 2006. godine, a ona je stupila na snagu 1. studenoga 2006. godine. Deklaracije koje postoje u svezi s ovom Konvencijom su: uz članak 2. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da je Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske središnje tijelo za zaprimanje zamolnica za dostavu sudskih dokumenata koji se upućuju iz drugih država ugovornica) uz članak 5. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da dokumenti koji se dostavljaju u smislu članka 5. stavka 1. trebaju biti popraćeni prijevodom na hrvatski jezik.); uz članak 6. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da su općinski sudovi prema prebivalištu, boravištu, odnosno sjedištu adresata dokumenta nadležni za ispunjavanje potvrde o primitku dokumenata.); uz članak 8. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da se protiv neposrednoj dostavi sudskih dokumenata osobama na svom državnom području putem stranih diplomatskih ili konzularnih predstavnika, osim ako se dokument dostavlja državljanima države iz koje dokument potječe.); uz članak 9. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da se dokumenti dostavljeni u skladu s člankom 9. Konvencije prosljeđuju Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske radi dostave strankama.); uz članak 10. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da se protiv načina dostave predviđenom u članku 10. Konvencije.); uz članak 15. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da hrvatski sudovi mogu donijeti presudu ako su ispunjeni svi uvjeti predviđeni u stavku 2. članku 15. Konvencije.); uz članak 16. Konvencije (Republika Hrvatska izjavljuje da zahtjevi za povrat u prijašnje stanje predviđeni u članku 16. Konvencije neće biti dopušteni ako su podneseni nakon isteka roka od godinu dana od datuma donošenja presude.)

²⁰⁷ Konvencija je potpisana i ratificirana/prestupljeno joj je od strane bivše Jugoslavije 12. srpnja 1988. godine i ona je stupila na snagu 1. listopada 1988. godine. Na snazi je u Hrvatskoj temeljem sukcesije: dana 5. travnja 1993. Hrvatska je izjavila da se smatra obvezanom ovom Konvencijom i nije primila niti jedan prigovor bilo koje od država stranaka te Konvencije.

2. Ugovor između SFR Jugoslavije i NR Mađarske o uzajamnom pravnom prometu (u daljnjem tekstu: Ugovor s Mađarskom),²⁰⁹

Od novih konvencija u okviru teme ovog rada odlučujuće su konvencije kako slijedi:

1. Ugovor između Republike Hrvatske i Republike Slovenije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima (u daljnjem tekstu: Ugovori sa Slovenijom),²¹⁰
2. Ugovor između Republike Hrvatske i Republike Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima (u daljnjem tekstu: Ugovori s Makedonijom),²¹¹
3. Sporazum između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima (u daljnjem tekstu: Sporazum s Bosnom i Hercegovinom),²¹²
4. Ugovor između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima (u daljnjem tekstu: Ugovor sa Srbijom).²¹³

Prema hrvatskom ustavnopravnom uređenju u području odnosa pojedinih pravnih izvora, međunarodne konvencije su po svojoj su snazi

²⁰⁸ Službeni list FNRJ – Dodatak br. 5/1963. Konvencija je potpisana 3. prosinca 1960. godine, a stupila je na snagu 20. siječnja 1967. godine. Vidi Opća sukcesija bilateralnih ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike potpisana 22. svibnja 1992. godine, a stupila na snagu 22. siječnja 1993. godine.

²⁰⁹ Službeni list SFRJ – Dodatak br. 5/1968. Konvencija je potpisana 7. ožujka 1968. godine, a stupila je na snagu 18. siječnja 1969. godine. Vidi Protokol o sukcesiji Republike Hrvatske u odnosu na bilateralne međunarodne ugovore sklopljene između SFRJ i Republike Mađarske, *Narodne novine RH, Međunarodni ugovori* br. 13/1997.

²¹⁰ *Narodne novine, Međunarodni ugovori* br. 3/1994. Potpisan je u Zagrebu 7. veljače 1994. godine, a stupio je na snagu 19. kolovoza 1995. godine.

²¹¹ *Narodne novine, Međunarodni ugovori* br. 3/1995. Potpisan je 2. rujna 1994. godine u Skopju, a stupio je na snagu dana 29. svibnja 1995. godine.

²¹² *Narodne novine RH – Međunarodni ugovori* br. 12/1996. Potpisan je u Splitu 26. veljače 1996. godine, a stupio je na snagu 20. prosinca 1996. godine. Ovo je novi naziv ovog Sporazuma jer je prvotni izmijenjen Sporazumom između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine o izmjeni Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske, Vlade Bosne i Hercegovine i Vlade Federacije Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima koji je potpisan 17. lipnja 2002. godine, a stupio je na snagu dana 8. veljače 2006. godine. *Narodne novine, Međunarodni ugovori* br. 5/2003 i 4/2006.

²¹³ *Narodne novine, Međunarodni ugovori* br. 6/1998. Sklopljen je u Beogradu 15. rujna 1997. godine, a stupio je na snagu 28. svibnja 1998. godine. Ovaj Ugovor do trenutka završetka ovog rada nije popraćen izjavama Hrvatske i Crne Gore, a niti Kosova o njegovoj primjeni u dvostranim odnosima, već samo u odnosima sa Srbijom.

iznad zakona i drugih propisa, a ispod Ustava. Četiri su bitna uvjeta pod kojima određeni međunarodni sporazum postaje dijelom domaćeg pravnog sustava Republike Hrvatske. Prvo, taj sporazum mora biti zaključen, odnosno potpisan. Drugo, sporazum mora biti ratificiran od strane Republike Hrvatske. Treće, sporazum mora biti objavljen u službenom glasilu – *Narodne novine Republike Hrvatske*. I četvrto, sporazum mora biti na snazi sukladno svojim vlastitim odredbama i pravilima međunarodnog prava.²¹⁴ Valja reći i to da međunarodni sporazumi proizvode izravne pravne učinke u Hrvatskoj po njihovom stupanju na snagu u Hrvatskoj pa nije potrebna nikakva dodatna radnja njihove implementacije, izuzev ako je izriekom previđena u odnosnom međunarodnom sporazumu ili ako to proizlazi iz same prirode odredbi (kada odredbe nisu samodostatne za primjenu).²¹⁵

O hijerarhijskom odnosu među pravnim izvorima hrvatskog prava izravno se izjasnio i Vrhovni sud Republike Hrvatske u slučaju koji se odnosi na jednu od haških konvencija. Pitanje hijerarhije propisa postavilo se u postupku prvotno pokrenutom pred nadležnim sudom u Osijeku povodom zahtjeva za proglašenjem ovsnosti odluke koju je donio njemački sud u Darmstadtu 30. srpnja 1984.²¹⁶ Njemačka odluka nalogala je hrvatskom tužitelju plaćanje troškova postupka njemačkom tuženiku koji je uspio u sporu i ta je odluka bila priznata u Hrvatskoj u prvostupanjskom postupku. Povodom žalbe, Vrhovni sud potvrdio je pobijanu odluku pozivajući se na odredbe članaka 18. i 19. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine jer u vrijeme kada je prvostupanjska odluka donesena, 19. studenog 1986. godine, država porijekla odluke (SR Njemačka) i država priznanja (SFR Jugoslavija) su obje bile države članice te konvencije, a Republika Hrvatska postala je njezinom strankom 8. listopada 1991. godine istom po proglašenju svoje nezavisnosti. Vrhovni sud je dalje u svojem objašnjenju naveo da je to u skladu s člankom 3. Zakona o rješavanju sukoba zakon s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (u daljnjem tekstu:

²¹⁴ Vidi članak 140. Ustava Republike Hrvatske, *Narodne novine RH* br. 41/2001 (pročišćeni tekst) i 55/2001 (ispravke).

²¹⁵ Glede većine Haških konvencija na snazi u Hrvatskoj nisu doneseni implementacijski propisi. Jedan od izuzetaka u tom smislu je Haška konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava iz 1961. godine. Ne bi li se omogućila primjena odredbi same Konvencije bilo je potrebno donijeti i određene zakonske odredbe. Tako članak 8. Zakona o legalizaciji isprava u međunarodnim odnosima iz 1973. godine propisuje sudove i upravna tijela nadležna za izdavanje apostila prema ovoj Haškoj konvenciji. *Službeni list SFRJ* br. 6/1973, *Narodne novine RH* br. 53/1991.

²¹⁶ Okružni sud u Osijeku, R-115/86, 19.11.1986. (neobjavljena).

ZRSZ)²¹⁷ jer prema njemu se odredbe ZRSZ ne primjenjuju ako je bilo koji pravni odnos na koji se taj zakon primjenjuje uređen drugim zakonom ili međunarodnom konvencijom. To je upravo slučaj ovdje jer je pitanje priznanja odluke o troškovima postupka uređeno navedenom Haškom konvencijom, presudio je Vrhovni sud. Tome je dodao da je nižestupanjski sud bespotrebno provodio postupak ispitivanja njemačke odluke prema uvjetima za priznanje i priznanje ovršnosti stranih sudskih odluka propisanim u ZRSZ. Naime, posebno je među strankama ovog predmeta sporno bilo pitanje može li se njemačka odluka priznati ako nije bilo provedeno saslušanje stranaka u izvornom postupku u kojem je donesena njemačka odluka čije se priznanje zahtijeva. Hrvatska stranka, kao dužnik temeljem te odluke, pozivala se na uvjet propisan člankom 88. ZRSZ tvrdeći da je bila onemogućena u sudjelovanju u izvornom postupku jer je počinjena postupovna pogreška. Vrhovni sud potvrdio je da to pitanje nije odlučujuće za priznanje odluke suda u Darmstadtu jer mjerodavnom Haškom konvencijom takav preduvjet nije propisan. Sud je zaključio da primjenjiva Haška konvencija pruža dodatnu zaštitu dužniku na način da mu se omogućava podnošenje žalbe na domaću odluku o proglašenju ovršnosti strane odluke o troškovima.²¹⁸

U okviru ove teme pojavljuje se i pitanje međuodnosa između pojedinih haških konvencija, točnije Haške konvencije o građanskom sudskom postupku i Haške konvencije o dostavljanju. Prava spomenuta Konvencija pored nekih drugih pitanja uređuje i pitanje uručivanja pismena pa postoji dvostrukost pravila iste razine koja uređuju ista pitanja. Iako bi se problem prednosti među konvencijama mogao riješiti primjenom općih načela prava *lex specialis derogat legi generali* i *lex posterior derogat legi priori* u korist potonje Konvencije, predviđajući nužnost odgovora na ova pitanja autori te Konvencije su podrobno odredili koja se pravila prethodne općenitije Konvencije primjenjuju i ona koja su zamijenjena novim pravilima kasnije posebne Konvencije. U članku 22. Haške konvencije o dostavljanju propisali su da države ugovornice Haške konvencije o dostavljanju između sebe primjenjuju tu Konvenciju umjesto članaka 1.-7. Konvencije o građanskom sudskom postupku. Okolnost, međutim, da je Haška konvencija o dostavljanju na snazi između dvaju država ne utječe na primjenu članka 24. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku kojime se jamči osobi koja je ovlaštena na besplatnu pravnu pomoć da od države moliteljice neće biti

²¹⁷ Službeni list SFRJ br. 43/1982 i 72/1982, Zakon o preuzimanju..., Narodne novine RH br. 53/1991.

²¹⁸ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Gž-21/1992-2, 11.11.1993., dostupno na <<http://sudskapraksa.vsrh.hr/supra/>> (posljednji posjet 26.3.2008.).

potraživana naknada troškova u svezi s uručjenjem pismena ili izvođenjem dokaza, izuzev vještačenja. Od država koje su predmet ovog rada valja stoga istaknuti da je Haška konvencija o dostavljanju stupila na snagu u odnosima između Hrvatske i Italije, Hrvatske i Mađarske te Hrvatske i Slovenije 1. studenoga 2006. godine, a u odnosu na Bosnu i Hercegovinu tek će stupiti na snagu 1. veljače 2009. godine.²¹⁹ Dakle, u odnosu prema ostalim promatranim državama i dalje je na snazi samo Haška konvencija o građanskom sudskom postupku pa će odredbe obaju konvencija biti usporedno prikazane u nastavku.

Kada je pak u pitanju hijerarhijski međuodnos između višestranih i dvostranih međunarodnih konvencija, tada ne postoje izriekom propisana pravila, već se primjenjuje opće načelo prava *lex specialis derogat legi generali*. Sukladno tom načelu, dvostrane konvencije imaju prednost pred višestranim konvencijama u području koje uređuju. Stoga su gore navedene dvostrane konvencije još od većeg značaja za suradnju pravosudnih tijela u regiji negoli haške konvencije. Ipak, s obzirom na to da se radi o međunarodnim izvorima koji ne uređuju iscrpno pitanja međunarodne pravne pomoći, domaći propisi u određenoj mjeri ostaju odlučujući jer upotpunjuju praznine koje se javljaju na višim razinama u hijerarhiji pravnih izvora.²²⁰

2. Podrobnije o nekim oblicima građanskopravne suradnje

Ovaj rad podrobnije se bavi dvjema bitnim pitanjima suradnje u građanskom sudskom postupku među državama u regiji. Prije svega to je pitanje uručivanja sudskih isprava osobama u stranoj državi. To je pitanje od velikog značaja jer uredno uručenje predstavlja temelj za bilo kakvo daljnje postupanje u predmetu, a u skladu s osnovnim načelom građanskog postupovnog prava *audiatur et altera pars*, a također i za nastup nekih bitnih postupovnih učinaka odluka uključujući i pravomoćnost i ovršnost odluka. Pored toga, ovdje se izučava i problematika međunarodne pravne pomoći u izvođenju dokaza što je također vrlo važno sredstvo za poštivanje postupovnih načela, kao i učinkovito ostvarivanje zaštite povrijeđenih subjektivnih prava pred sudovima.

²¹⁹ Prema podacima na službenim stranicama Haške konferencije za međunarodno privatno pravo <http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=conventions.status&cid=17> (posljednji posjet 1.10.2008.).

²²⁰ Ovdje se ne bavi detaljno pitanje suradnje u izvođenju dokaza, već samo njegova uloga u suradnji u građanskom sudskom postupku.

2.1. Uručivanje pismena u inozemstvo

Pitanje uručenja pismena u inozemstvo uređuju čak dvije Haške konvencije koje su na snazi u Hrvatskoj, i to Haška konvencija o građanskom sudskom postupku i Haška konvencija o dostavljanju, s time da je potonja na snazi između Hrvatske i nekih država u regiji, dok se u odnosima s ostalim državama primjenjuje prva spomenuta Konvencija. Iz niže navedenih usporedbi dvaju Konvencija potvrđuje se teza iznesena u pravnoj teoriji da je Haška konvencija o dostavljanju unaprijedila, upotpunila i učinila fleksibilnijim višestrani sustav suradnje država na području uručivanja pismena u inozemstvo.²²¹ Ova problematika uređena je i u svim prethodno navedenim dvostranim međunarodnim ugovorima, koji uživaju prednost pred dvjema Haškim konvencijama. Pomnijim proučavanjem navedenih dvostranih ugovora uočavaju se određene razlike u načinu na koji uređuju pitanje uručivanja pismena na području druge države ugovornice na koje se ukazuje u nastavku.

2.1.1. Put dostavljanja zamolnice i tijela provedbe

Haška konvencija o građanskom sudskom postupku predviđa da se zamolnice dostavljaju tako što konzul države moliteljice prosljeđuje zamolnicu tijelu zamoljene države koje je određeno za administriranje pravne pomoći prema ovoj Konvenciji, što je u pravilu ministarstvo pravosuđa ili slično. Također se predviđa i mogućnost da pojedina država izjavi kako ne pristaje ni na koji drugi način dostave zamolnica izuzev diplomatskim putem, ali i da se pojedine države među sobom mogu sporazumjeti o izravnoj dostavi zamolnica nadležnim sudskim tijelima u državi uručivanja.²²² Pored navedenog, Konvencija ne brani mogućnost izravnog slanja pismena iz jedne države ugovornice u drugu poštom adresatu tog pismena ili mogućnost svake osobe koja ima interes u sudskom postupku da dostavu izvrši izravno posredstvom sudskih službenika, dužnosnika ili drugih nadležnih osoba države odredišta, ali u oba slučaja pod uvjetom da to dopušta međunarodna konvencija koju su sklopile odnosne države ili, u nedostatku takve konvencije, ako se država na čijem području valja uručiti pismeno tome ne protivi.²²³ Za razliku od

²²¹ V. PAVIĆ, Haška konvencija (1965) o dostavljanju u inostranstvo sudskih i vansudskih dokumenata u građanskim i trgovačkim stvarima, u: G. KNEŽEVIĆ/V. PAVIĆ, *Državljanstvo i međunarodno privatno pravo/Haške konvencije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu/Službeni glasnik, Beograd, 2007., str. 262.

²²² Članak 1. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

tumačenja u dijelu pravne teorije da se prema navedenoj Haškoj konvenciji u tim slučajevima država se ne može protiviti ako pismeno treba uručiti bez prisile,²²⁴ smatramo da jasno iz odredbe članka 6. stavka 2. (posljednja rečenica) proizlazi da tome nije tako jer se takva nedopuštenost protivljenja odnosi samo na dostavu putem diplomatskih i konzularnih predstavnika, i to samo državljanima države šiljateljice u državi primateljici.²²⁵ Dakle, postoji i naredna fakultativna varijanta da se uručenje obavi izravno adresatu od strane diplomatskog ili konzularnog predstavnika u drugoj državi pri čemu su, uz prethodno navedene uvjete postojanja konvencije ili neprotivljenja države uručjenja, propisana i dodatna ograničenja da se mora raditi o državljaninu države čije diplomatsko ili konzularno predstavništvo uručuje te da ne smije biti uporabljena prisila.

U odnosima s Italijom, Mađarskom i Slovenijom prednost pred člancima 1.-7. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku ima Haška konvencija o dostavljanju. Njezina je važnost od velikog značaj uzme li se u obzir da je, sukladno podacima za Općinski sud u Zagrebu, u 2007. godini bilo ukupno 3740 postupaka koji su se odnosili na primjenu Haške konvencije o dostavljanju u inozemstvo iz 1965. godine. Kao temeljni kanal dostavljanja, ova Konvencija predviđa da se zamolnica u propisanom obliku iz dodatka Konvencije dostavlja od strane središnjeg tijela države moliteljice središnjem tijelu zamoljene države.²²⁶ Alternativni putovi dostavljanja su: putem diplomatskih, odnosno konzularnih predstavništava u državi u kojoj se nalazi adresat,²²⁷ izravno slanje poštom osobama u stranoj državi ugovornici,²²⁸ izravno suobraćanje sudskih službenika, dužnosnika ili drugih ovlaštenih osoba odnosnih država,²²⁹ izravno suobraćanje između zainteresirane osobe i sudskih službenika, dužnosnika ili drugih ovlaštenih osoba države u kojoj se nalazi adresat.²³⁰ Hrvatska je izjavila da se protivi trima potonjim

²²⁴ Đ. VUKOVIĆ/E. KUNŠTEK, op. cit., str. 229.

²²⁵ Vidi *infra* tekst uz bilj. 42.

²²⁶ Članak 3. stavak 1. Haške konvencije o dostavljanju.

²²⁷ Članak 8. stavak 1. i članak 9. Haške konvencije o dostavljanju. Hrvatska je izjavila da se protivi neposrednoj dostavi sudskih dokumenata osobama na svom državnom području putem stranih diplomatskih ili konzularnih predstavnika, osim ako se dokument dostavlja državljanima države iz koje dokument potječe.

²²⁸ Članak 10. točka a) Haške konvencije o dostavljanju.

²²⁹ Članak 10. točka b) Haške konvencije o dostavljanju.

²³⁰ Članak 10. točka c) Haške konvencije o dostavljanju. Podrobnije o ovim oblicima dostavljanja vidi u jednom od radova s prošlog skupa, V. PAVIĆ, op. cit., posebice str. 257-258.

Valja istaknuti i da Haška konvencija o dostavljanju ne sprječava dogovor dvije ili više država ugovornica da, u svrhu dostave sudskih pismena, dopuste neke druge putove suobraćanja, pored onih koji su predviđeni prethodnim člancima, a osobito izravno suobraćanje između svojih nadležnih sudskih tijela.²³² Među promatranim dvostranim ugovorima takva mogućnost iskorištena je jedino u Ugovoru s Italijom. Taj Ugovor previđa izuzetak od redovnog suobraćanja putem ministarstava pravosuđa dvaju država tako da u opravdanim slučajevima krajnje hitnosti nadležna tijela dvaju država ugovornica mogu komunicirati izravno jedno s drugim.²³³ Za razliku od propisanih posrednih načina suobraćanja, a posebice diplomatskog puta koji je najdugotrajniji, ovaj neposredni put upućivanja zamolnice poštom najbrži je, ali zahtjeva dobre odnose među dvjema državama i poznavanje sudskog sustava.²³⁴ Imajući to u vidu, stari dvostrani ugovori, Ugovor s Italijom i Ugovor s Mađarskom, ali i novi ugovori, Ugovor sa Slovenijom, Ugovor s Makedonijom, Sporazum s Bosnom i Hercegovinom i Ugovor sa Srbijom, predviđaju kao redovni put dostavljanja pismena predaju između ministarstava pravosuđa država ugovornica.²³⁵ Pritom u slučaju Bosne i Hercegovine postoji posebnost jer je za obraćanje u Bosni i Hercegovini nadležno Ministarstvo civilnih poslova i komunikacija.²³⁶ Općenito uzevši, ne postoji bitno odstupanje navedenih pravila Haške konvencije o dostavljanju od onih u dvostranim međunarodnim ugovorima glede puta dostavljanja zamolnica jer su središnja tijela u pravilu ministarstva pravosuđa, izuzev u slučaju Italije gdje je to odgovarajući ured pri Žalbenom sudu u Rimu. Razlika se međutim ogleda u mogućnosti da uručenje provodi samo središnje tijelo ili pak odgovarajuća agencija kao i o dodatnim opcijama koje su na raspolaganju svakoj od država ugovornica.²³⁷

Nažalost, mogućnosti korištenja alternativnih oblika dostavljanja, odnosno uručivanja nisu predviđene u dostatnoj mjeri u okviru

²³¹ Takvu izjavu dala je i Mađarska, dok Italija i Slovenija nisu dale izjave o protivljenju. Vidi, <<http://www.hcch.net/upload/applicability14e.pdf>> (posljednji posjet 1.10.2008.).

²³² Članak 11. Haške konvencije o dostavljanju.

²³³ Članak 4. stavak 2. Ugovora s Italijom.

²³⁴ Đ. VUKOVIĆ, op. cit., str. 196.

²³⁵ Članak 4. stavak 1. Ugovora s Italijom, članak 2. stavak 1. Ugovora s Mađarskom, članak 4. Ugovora sa Slovenijom, članak 4. Ugovora s Makedonijom i članak 4. stavak 1. Ugovora sa Srbijom.

²³⁶ Članak 4. stavak 1. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom.

²³⁷ Članak 11. Haške konvencije o dostavljanju.

promatranih ugovora, već se i dalje suradnja među državama u regiji temelji na prilično tradicionalnim načinima prosljeđivanja zamolnice. Da se radi o izuzetno dugotrajnom postupku zorno pojašnjava i slučaj pokrenut 2000. godine radi isplate pred Općinskim sudom u Rijeci od strane fizičke osobe hrvatskog državljanina s prebivalištem u Hrvatskoj protiv trgovačkog društva u stečaju čije je sjedište u Borni i Hercegovini.²³⁸ Kao što je razvidno iz napomena koje slijede razdoblje potrebno za dostavu koja kao posrednika uključuje odnosna ministarstva izuzetno je dugačko i sam postupak je vrlo neučinkovit. Od samog početka postupka u 2000. godini, tuženik je imao punomoćnika u Hrvatskoj, međutim 11. prosinca 2006. godine ta je punomoć otkazana i tada počinju problemi s dostavom u inozemstvo. Slijedeće ročište za glavnu raspravu bilo je zakazano za 31. siječnja 2007. godine kada je sud morao ročište ponovno odgoditi za 28. svibnja 2007. godine jer uručivanje u obliku preporučene pošiljke nije bilo uredno. Poziv za svibanjsko ročište, kao i nalog tuženiku da imenuje punomoćnika za primanje pismena u Hrvatskoj (jer će u suprotnom to činiti sud) bili su poslani hrvatskom Ministarstvu pravosuđa radi daljnjeg prosljeđivanja zamolnice. Do trenutka svibanjskog ročišta sud nije primio nikakve povratne informacije o zatraženom uručivanju pa je ponovno odgodio ročište. Novi datum održavanja ročišta bio je 28. siječanj 2008. godine kada je sud, umjesto da primi potvrdu o uručanju za taj datum, primio takvu potvrdu u odnosu na prethodno, svibanjsko ročište. Iz primljene potvrde nedvojbeno je slijedilo da je tuženik još 10. travnja 2007. godine bio upoznat s prethodnim ročištem, dakle na vrijeme da se moglo smatrati kako je uredno pozvan. Ipak, takva potvrda o uručanju nije mogla biti iskorištena u odnosu na ročište koje se održavalo mjesec i pol dana nakon uručjenja jer je do trenutka primitka potvrde o uručanju u riječkom sudu već bilo odavna odgođeno. Zapanjujuća je činjenica da je potvrdi o uručanju pismena bilo potrebno više od pola godine da stigne do hrvatskog suda koji postupuje u tom predmetu.

Iako je u ovom slučaju riječki sud iskoristio potvrdu o uručanju kao osnovu za utvrđenje da je tuženik propustio imenovati punomoćnika za primanje pismena u Hrvatskoj i imenovao ga sam sukladno Zakonu o parničnom postupku,²³⁹ problem nerazumnog protoka vremena i

²³⁸ Općinski sud u Rijeci, P-2233/00. Autorica koristi ovu priliku da se zahvali sutkinji Općinskog suda u Rijeci gđi. Kseniji Dimec koja joj je omogućila saznanja u svezi s ovim predmetom.

²³⁹ Službeni list SFRJ br. 4/1977, 36/1977, 36/1980, 69/1982, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990 i 35/1991, Narodne novine RH br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001 i 117/2003.

nesigurnosti u djelovanju konvencijskih odredbi nije uklonjen.²⁴⁰ To je razlogom da suci nerijetko pribjegavaju uručivanju u inozemstvo koristeći sredstva koja nisu predviđena ni zakonom niti konvencijom, uključujući i izravno dostavljanje preporučenom pošiljkom s (narančastom) povratnicom. Prema njihovom iskustvu, ova metoda je u nekim slučajevima uspješno prokrčila put iz slijepe ulice posredne dostave i omogućila redovno provođenje parničnog postupka. Problem u svezi s tom metodom jest što ona nije zasnovana na pravu, već predstavlja postupovne radnje u obliku koji se može pripisati samo kreativnosti sudaca nemoćnih da na drugi način pokrenu svoj predmet iz potpune stagnacije. Opisani alternativni način uručivanja pismena u inozemstvo koristi se zbog razloga postupovne ekonomičnosti i sud ga smatra dostatnim sigurnosnim instrumentom kojime se štiti pravo tuženika da bude obaviješten o tužbenim zahtjevima i da mu se da prilika za sudjelovanje u postupku (*audiatur et altera pars*).

Ono što je ostalo neizrečeno u ovom postupku jest koje konvencijske odredbe uređuju uručivanje pismena u konkretnom slučaju uz posredovanje tijela izvršne vlasti. Čini se da je prema uvjerenju suda takvo uručivanje bilo provedeno sukladno Haškoj konvenciji o dostavi u inozemstvo iz 1965. godine. Međutim, uvidom u status konvencija u pojedinim državama uočava se da Haška konvencija o dostavljanju u Bosni i Hercegovini stupa na snagu tek 1. veljače 2009. godine.²⁴¹ Iako ova Haške konvencija nije bila na snazi između Hrvatske i Bosne i Hercegovine u vrijeme dostave u konkretnom slučaju, sud nije pogriješio upućujući zahtjev Ministarstvu pravosuđa jer je takva dostava svakako bila moguća prema dvostranom Sporazumu o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima zaključenom između dvaju država 1996. godine.²⁴² Kao što je naprijed spomenuto, njime je predviđeno da sudovi država ugovornice mogu putem zamolnica od suda druge države ugovornice zamoliti uručivanje pismena s time da suobraćanje između sudova opet nužno ide kroz ministarstva pravosuđa tih država. Time je, kao i u slučaju drugih dvostranih ugovora sklapanih nakon raspada bivše Jugoslavije, propuštena prilika da se dvostrana suradnja na tom polju pojednostavi i učini učinkovitijom. Stoga se može zaključiti da Sporazum s Bosnom i Hercegovinom nema značaj dodane vrijednosti u odnosima između dvaju država uspoređi li se sa sustavom Haške konvencije o

²⁴⁰ Osim problema dugotrajnosti postupka vezanog za diplomatske kanale suobraćanja, nerijetko se ističe da problemi i stoga što sami adresati uspijevaju izbjeći primitak sudskih pismena.

²⁴¹ Vidi *supra* tekst uz bilj. 17.

²⁴² Vidi *supra* bili 10.

dostavi u inozemstvo koji među ovim državama stupa na snagu 1. veljače 2009. godine.

Svi dvostrani ugovori također predviđaju mogućnost da se državljanima određene države ugovornice uručivanje pismena u drugoj državi ugovornici može obavljati putem vlastitih diplomatskih i konzularnih predstavništava u toj državi.²⁴³ Mogućnost uručivanja pismena putem diplomatskih i konzularnih predstavnika osobama u inozemstvu dopušta i Haška konvencija o građanskom sudskom postupku ako to predviđaju međunarodnih ugovori na snazi između odnosnih država ili ako se tome ne protivi država na čijem području treba provesti uručivanje. Pritom se država ne može protiviti takvom postupanju kad se uručivanje obavlja državljaninu države šiljateljice bez primjene sredstava prisile.²⁴⁴

2.1.2. Autentičnost javne isprave

Pismena koja se izmjenjuju između tijela zamoljene države i tijela države moliteljice su strane javne isprave.²⁴⁵ Načelno se javne isprave mogu rabiti u Hrvatskoj samo ako su ovjerovljene. Stoga je vrlo važno da svi ovdje proučavani dvostrani ugovori bez izuzetka ne nameću potrebu za ovjerovljivanjem, odnosno legalizacijom, ali i pribavljanjem apostila za te isprave čime se svakako pojednostavljuje i ubrzava čitav postupak uručivanja pismena u inozemstvo.²⁴⁶ U osnovi je dovoljno da svaka isprava ima službeni pečat i potpis da bi bila prihvaćena u zamoljenoj državi. U tom smislu Haška konvencija o dostavljanju izrijeком propisuje da tijelo ili sudski službenik nadležan prema pravu države iz koje pismena potječu prosljeđuje središnjem tijelu zamoljene države zamolnicu sastavljenu prema oglednom primjerku priloženom ovoj Konvenciji, bez zahtijevanja legalizacije ili neke druge odgovarajuće formalnosti.²⁴⁷

2.1.3. Jezik

²⁴³ Članak 5. Ugovora s Italijom, članak 19. Ugovora s Mađarskom (postoji međutim zabrana upotrebe prisilnih mjera u tom slučaju), članak 4. stavak 2. Ugovora sa Slovenijom, članak 4. stavak 2. Ugovora s Makedonijom, članak 4. stavak 2. Ugovora s Bosnom i Hercegovinom i članak 4. stavak 2. Ugovora sa Srbijom.

²⁴⁴ Članak 6. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁴⁵ Pojam javne isprave određen je u članku 230. stavku 1. Zakona o parničnom postupku.

²⁴⁶ To se zaključuje argumentom *a contrario* budući da takve odredbe postoje u istim konvencijama glede postupanja po zamolnicama za izvođenje dokaza, a ne postoje u odnosu na postupanje po zamolnicama za uručivanje pismena.

²⁴⁷ Članak 3. stavak 1. Haške konvencije o dostavljanju.

Haška konvencija o građanskom sudskom postupku ne određuje ujednačeno na kojem jeziku moraju biti pismena koja se trebaju uručiti, već s obzirom na to na kojem su jeziku pismena sastavljena ili na koji su prevedena vezuje različite načine uručivanja, o čemu više u narednom dijelu rada.²⁴⁸ Zanimljiv je, međutim, slučaj primjene Haške konvencije o građanskom sudskom postupku u sporu pred Trgovačkim sudom u Rijeci gdje je odbačena tužba jer ni ona niti prilozi uz nju nisu bili prevedeni na službeni jezik države prebivališta tuženika. Tužba je u konkretnom slučaju bila usmjerena na poništaj arbitražnog pravorijeka. Prema navodima suda, obveza prijevoda na jezik države koja će biti zamoljena za uručivanje tužbe i priloga tuženiku proizlazi iz odredbe članka 10. navedene Konvencije i to je moralo biti poznato tužiteljima već u trenutku podnošenja tužbe sudu. Kada, usprkos upozorenju suda da će tuba biti odbačena, tužitelj u određenom roku ne podnese od strane sudskog tumača ovjereni prijevod tužbe i priloga na jezik države tuženikova prebivališta, odnosno sjedišta u skladu s Konvencijom, sud ima pravo odbaciti tužbu. Nadalje, tužiteljjev zahtjev za produženje roka za prijevod, podnesen nakon isteka toga prvotno određenog roka, nije osnovan prema hrvatskim postupovnim pravilima. Prema tome, u slučajevima propusta da se sudu podnese potrebni prijevod u zadanom razumnom roku, tužba se smatra kao da i nije podnesena sudu.²⁴⁹

Da je jezik vrlo važno pitanje te da može biti preprekom za razumijevanje u međunarodnim odnosima potvrđuje i odredbe Haške konvencije o dostavljanju koje se odnose na jezik zamolnice i pismena koje treba uručiti, ne samo svojim sadržajem, nego i neprimjerenošću službenog prijevoda na hrvatski jezik. Iako se radi o standardnom francuskom i engleskom jeziku izvornih tekstova Konvencije, prijevod na hrvatski jezik u jednom dijelu odredbi nije ispravan. Naime, članak 5. stavak 2. preveden je kao «U slučaju iz podstavka (b) stavka 1. ovoga članka, dokument se uvijek može dostaviti isporukom primatelju koji ga dobrovoljno primi», dok bi prijevod trebao glasiti upravo suprotno «Izuzev u slučaju iz podstavka [ili bolje, točke] b) stavka 1. ovog članka...». Očigledno je da se radi o ogromnoj razlici koja može uzrokovati probleme u primjeni Konvencije, jer je prevedeni tekst nelogičan uzme li se u obzir smisao odredbe na koju se poziva. Jednako tako, članak 5. stavak 3. preveden je na sljedeći način: «Ako se dokument dostavlja prema podstavku 1. stavku 1. ovoga članka, središnje tijelo

može zahtijevati da dokument bude sastavljen na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika zamoljene države, odnosno da bude preveden na taj jezik.» Ispravan prijevod početnog dijela odredbe jest «Ako se dokument dostavlja prema stavku 1. ovoga članka...», što je opet značajna razlika u odnosu na neodgovarajući hrvatski prijevod ove odredbe. No kako rasprava o točnosti prijevoda prelazi okvire ovog rada, potrebno je vratiti se suštinskim pitanjima iz ove Konvencije koja se odnose na jezik zamolnica i pismena. Razlikuju se režimi za zamolnicu te za pismena koja se trebaju uručiti. Dakle, jezik na kojem su napisane standardne odredbe iz oglednog primjerka zamolnice koji se nalazi priložen ovoj Konvenciji je francuski ili engleski jezik, a mogu biti napisane i na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika države iz koje potječu. Odgovarajuća prazna polja ispunjavaju se bilo na jeziku zamoljene države ili na francuskom ili engleskom jeziku.²⁵⁰ Nadalje, prema članku 5. stavku 3. ove Haške konvencije, središnje tijelo može zahtijevati da pismeno koje valja uručiti bude sastavljeno ili prevedeno na jezik zamoljene države a) ako se uručivanje obavlja na način propisan unutarnjim pravom zamoljene države na koji se dostavlja osobama koje se nalaze na njezinom državnom području ili b) ako se uručivanje obavlja osobit način koji zatraži podnositelj zamolnice. Hrvatska je položila izjavu prema kojoj dokumenti koji se dostavljaju u smislu članka 5. stavka 1. trebaju biti popraćeni prijevodom na hrvatski jezik.

Prema Ugovoru s Italijom, pismena koja se uručuju šalju se zamoljenoj državi na jeziku države moliteljice, dok se popratno pismo uz ta pismena treba dostaviti na jeziku zamoljene države te mora sadržavati određene podatke. U posebnom slučaju krajnje hitnosti kada se nadležno tijelo jedne države izravno obraća nadležnom tijelu druge države ugovornice, potrebno je da sudska i izvansudska pismena budu popraćena neslužbenim prijevodom na jezik zamoljene države.²⁵¹ Sukladno odredbama Ugovora sa Slovenijom, Ugovora s Makedonijom i Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom, pismena koja se uručuju osobama u zamoljenoj državi, šalju se na jeziku države moliteljice, a mora biti priložen i prijevod pismena na jezik zamoljene države.²⁵² Zanimljivo je uočiti da, za razliku od Ugovora sa Slovenijom i Ugovora s Makedonijom, Sporazum s Bosnom i Hercegovinom ne sadrži posebne odredbe o jeziku pismena koje valja uručiti, već samo opće odredbe prema kojima se zamolnica i sva pismena koja je potrebno priložiti mogu

²⁵⁰ Članak 7. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁵¹ Članak 6. Ugovora s Italijom.

²⁵² Članak 5. stavak 3. Ugovora sa Slovenijom i članak 5. stavak 3. Ugovora s Makedonijom. Sukladno stavku 4. navedenih članaka obaju ugovora, ako prijevod nije priložen, uručenje će se obaviti samo ako primatelj pismeno dobrovoljno primi.

²⁴⁸ Vidi *infra* III.A.4.

²⁴⁹ Trgovački sud u Rijeci, P-9398/92, 1.7.2003., potvrđeno od strane Visokog trgovačkog suda, P2-5452/03, 20.9.2003.

dostaviti na jeziku države moliteljice.²⁵³ Uspoređujući tri posljednja navedena ugovora proizlazi da su u Sporazumu s Bosnom i Hercegovinom ispuštena dva stavka koji su posebno uređivali jezik pismena koja se uručuju, a koji su uključeni i u Ugovor sa Slovenijom i u Ugovor s Makedonijom. Razlog tome moguće leži u višestrukosti službenih jezika i pisama u Bosni i Hercegovini, kao i preklapanju službenog jezika u Hrvatskoj s jednim od službenih jezika u Bosni i Hercegovini.

Na jedinstveni način za sve oblike međunarodne pravne pomoći, Ugovor sa Srbijom predviđa da sudovi i druga nadležna tijela država ugovornica u postupanju prema tom Ugovoru međusobno suobraćaju na svojem jeziku.²⁵⁴ Ugovor s Mađarskom u općoj odredbi predviđa da sudovi država ugovornica međusobno suobraćaju na jednom od službenih jezika dvaju država,²⁵⁵ dok posebno glede uručivanja pismena propisuje da ukoliko pismeno koje treba uručiti nije sastavljeno na jeziku zamoljene države ugovornice ili nije priložen službeni ili ovjereni prijevod na taj jezik zamoljeno tijelo obavlja uručivanje samo ako primatelj dobrovoljno pristane primiti pismeno.²⁵⁶

U pravnoj teoriji postavlja se pitanje je li nedostatak propisanog jezika odnosno prijevoda, pa tako i oblika zamolnice, razlogom za odbijanje postupanja po toj zamolnici ili bi zamoljeno tijelo ipak trebalo tražiti ispravak, odnosno dopunu takve manjkave zamolnice. Čini se uvjerljivim stav da je u skladu s unaprjeđenjem međunarodnog prometa i odnosa između država ugovornica primjerenije postupiti na potonji način.²⁵⁷

2.1.4. Posebna konvencijska pravila i pravo mjerodavno za uručenje

Haška konvencija o građanskom sudskom postupku, s obzirom na to na kojem su jeziku pismena koja se trebaju uručiti, predviđa dvije kategorije slučajeva koja potpadaju pod različita pravila postupanja prilikom uručivanja. Prva kategorija obuhvaća slučajeve kada je pismeno: a) na jeziku zamoljene države, b) na jeziku dogovorenom između države

²⁵³ Vidi *infra* III.B.3.

²⁵⁴ Članak 5. Ugovora sa Srbijom.

²⁵⁵ Članak 3. Ugovora s Mađarskom. Iako je izvorno ovom odredbom previđeno da države ugovornice komuniciraju «na srpskohrvatskom, slovenačkom, makedonskom ili mađarskom jeziku», u okolnostima nakon osamostaljenja Hrvatske ovu odredbu valja tumačiti na način da omogućava suobraćanje na hrvatskom ili mađarskom jeziku kao službenim jezicima dvaju država.

²⁵⁶ Članak 17. stavak 2. Ugovora s Mađarskom.

²⁵⁷ Đ. VUKOVIĆ/E. KUNŠTEK, op. cit., str. 239.

moliteljice i zamoljene države ili c) popraćeno ovjerenim prijevodom na jednom od jezika pod a) ili b). Tada je zamoljena država, ako to izrijekom zahtjeva tijelo u zamolnici koju je uputilo, u obvezi uručiti pismeno na uobičajeni način koji predviđa njezino domaće pravo ili na poseban način koji se zahtjeva u zamolnici pod uvjetom da takav poseban način nije protivan njezinom pravu.²⁵⁸ Ako pak zamolnica ne zahtjeva niti jedan od dva navedena načina uručivanja, primjenjuju se pravila o uručivanju ista onima koja se primjenjuju kada ne postoji jezična usklađenost pod a), b) ili c). Ta pravila predviđaju da se zamoljeno tijelo može ograničiti na uručivanje samo ukoliko adresat voljno prihvati uručenje. Prisila u tom slučaju može biti isključena.²⁵⁹ Valja naglasiti da zamoljeni sud ne može odbiti postupati po zamolnici zbog toga što ocjenjuje da sud koji je uputio zamolnicu nije nadležan ili nije potrebno izvesti zatraženi dokaz. Navedeno nisu valjane osnove za odbijanje, već odbijanje može biti motivirano samo formalnim nedostatkom, u kojem se slučaju čak može umjesto odbijanja zahtijevati ispravak.²⁶⁰

Kao što je već bilo naznačeno pri obradi pitanja jezika zamolnice i pismena pri primjeni Haške konvencije o dostavljanju, njome se utvrđuje da središnje tijelo zamoljene države uručuje sudske isprave samo ili putem odgovarajuće agencije bilo a) na način propisan njezinim unutarnjim pravom za uručivanje dokumenata u domaćim postupcima osobama koje se nalaze na njenom državnom području ili b) na osobit način koji zatraži podnositelj zamolnice, osim ako je takav način nespojiv s pravom zamoljene države.²⁶¹ Također je moguće, ako nije zatražen poseban način uručivanja, i jednostavno uručenje adresatu koji bez prisile pristane primiti pismeno.²⁶² Za razliku od ostalih promatranih ugovora, ova Haška konvencija sadrži i posebna pravila kojima jamči položaj tuženika protiv kojih može biti donesena ili je donijeta presuda zbog izostanka.²⁶³

Svi dvostrani ugovori koji se ovdje izučavaju predviđaju da se uručivanje pismena obavlja u skladu s pravom zamoljene države.²⁶⁴ Stariji

²⁵⁸ Članak 3. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁵⁹ Članak 2. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁶⁰ Đ. VUKOVIĆ, op. cit., str. 196.

²⁶¹ Članak 5. stavak 1. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁶² Članak 5. stavak 2. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁶³ Vidi članke 14. i 15. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁶⁴ Članak 8. Ugovora s Italijom, članak 17. stavak 1. Ugovora s Mađarskom, članak 11. Ugovora sa Slovenijom, članak 11. Ugovora s Makedonijom, članak 11. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 6. stavak 1. Ugovora sa Srbijom. Ugovor s Mađarskom u članku 22. previđa i dodatnu odredbu prema kojoj države ugovornice pružaju pravnu pomoć i u utvrđivanju adrese osobe koja se nalazi na njihovom području,

ugovori, Ugovor s Italijom i Ugovor s Mađarskom, kao i noviji Ugovor sa Srbijom omogućavaju zamoljenoj državi u izuzetnim okolnostima odbiti obavljanje uručenja. Odbijanje je moguće pod uvjetom da zamoljena država smatra da bi udovoljenje zamolnici: a) štetilo njezinim suverenim pravima, b) štetilo njezinoj sigurnosti ili c) štetilo njezinom javnom poretku, odnosno bilo u suprotnosti s načelima njezinog zakonodavstva.²⁶⁵ U osnovi se radi o razlozima javnog poretka koji su izraženi kroz navedene pojmove.²⁶⁶ Takvim se pojmovima služe i Haška konvencija o građanskom sudskom postupku i Haška konvencija o dostavljanju, pa se može zaključiti da su i predmetni dvostrani međunarodni ugovori bili nadahnuti njihovim tekstovima.²⁶⁷ Noviji ugovori, Ugovor sa Slovenijom, Ugovor s Makedonijom te Sporazum s Bosnom i Hercegovinom, predviđaju samo to da se na izričitu zamolbu kod uručenja pismena može primijeniti propis države moliteljice pod uvjetom da to ne bi bilo u suprotnosti s propisima zamoljene države, što čini se širi moguće razloge odbijanja.²⁶⁸ Ugovor sa Srbijom u suštini ponavlja opću odredbu o odbijanju jer se navodi da zamoljeno tijelo može postupiti na način koji je posebno označen u zamolnici, ako to nije u suprotnosti sa javnim poretkom zamoljene države ugovornice.²⁶⁹

U pravnoj teoriji navodi se da od odbijenice zamoljenog tijela valja razlikovati nemogućnost za postupanje koje postoji primjerice ako u zamolnica ne sadrži sve podatke potrebne za postupanje po njoj. U tom slučaju nema mjesta odbijanju već se zamolnica treba vratiti uz naznaku nedostatka, i po njoj se može postupati kada nedostatak bude otklonjen.²⁷⁰ U tom smislu Haška konvencija o dostavljanju propisuje da središnje tijelo koje smatra da zamolnica nije u skladu s odredbama te Konvencije, o tome bez odgode obavještava podnositelja zamolnice i navodi svoje prigovore na zamolnicu.²⁷¹

ako se to traži radi ostvarivanja prava njihovih državljana u sudskom postupku i ako se za tu svrhu pruže odgovarajući podaci.

²⁶⁵ Članak 8. stavak 3. Ugovora s Italijom, članak 21. Ugovora s Mađarskom i članak 9. Ugovora sa Srbijom.

²⁶⁶ Đ. VUKOVIĆ/E. KUNŠTEK, op. cit., str. 227.

²⁶⁷ Vidi članak 4. Konvencije o građanskom sudskom postupku i članak 13. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁶⁸ Članak 11. Ugovora sa Slovenijom, članak 11. Ugovora s Makedonijom, članak 11. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom.

²⁶⁹ Članak 6. stavak 2. Ugovora sa Srbijom

²⁷⁰ Đ. VUKOVIĆ/E. KUNŠTEK, op. cit., str. 239.

²⁷¹ Članak 4. Haške konvencije o dostavljanju.

2.1.5. Potvrda o uručenju

Pored navedenih kolizijskih i posebnih postupovnih pravila, proučavani višestrani i dvostrani međunarodni ugovori sadrže i neke posebne postupovne odredbe kojima se izravno uređuju određena pitanja. Kao što je već navedeno, uručenje pismena nerijetko je od presudne važnosti za mnoge stadije postupka, uključujući i sam njegov početak. Razlog je to što mnogi ugovori sadrže odredbe koje se odnose na potvrdu o uručenju. Tako Haška konvencija o građanskom sudskom postupku utvrđuje da se uručenje dokazuje datiranom i legaliziranom potvrdom o primitku ili pak potvrdom tijela koje je uručivanje obavilo s podacima o činjenici, datumu i mjestu uručenja. Pritom potvrda o primitku ili uručenju može biti na dodatnom primjerku pismena koje je uručeno ili mu može biti priložena.²⁷² Haška konvencija o dostavljanju utvrđuje da središnje tijelo zamoljene države ili tijelo koje je ona odredila u tu svrhu ispunjava obrazac potvrde prema obrascu priloženom toj Konvenciji i navodi da je dokument dostavljen, te način, mjesto i datum dostave, kao i osobu kojoj je pismeno dostavljeno. Ako dokument nije dostavljen, u potvrdi će navode razlozi koji su spriječili dostavu. Podnositelj zamolnice može zatražiti da potvrdu koju nije ispunilo središnje tijelo ili sudsko tijelo supotpíše jedno od tih tijela, a potvrda se prosljeđuje izravno podnositelju zamolnice.²⁷³

Ugovor s Italijom predviđa da se pri uručivanju zamoljeno tijelo ograničava samo na uručenje pismena adresatu, a kao dokaz o uručenju služi ili potvrda o predaji pismena s datumom i potpisom primatelja ili potvrda zamoljenog tijela o tome da je uručenje obavljeno i o načinu na koji je obavljeno. Te se potvrde trebaju odmah dostaviti tijelu koje je uputilo zamolnicu za uručivanje pismena. U Ugovoru s Italijom posebno se propisuje da u slučaju odbijanja da se udovolji zamolnici za uručenje zbog nekog od triju gore navedenih razloga, kao i u svakom drugom slučaju neudovoljavanja zahtjevu za uručivanje, zamoljeno tijelo mora o tome obavijestiti tijelo koje je uputilo zamolnicu i navesti razloge. U slučaju da primatelj odbije primiti pismeno potvrda o tome smatra se potvrdom o uručenju pismena.²⁷⁴ Prema Ugovoru s Mađarskom, uručenje se dokazuje dostavnicom, koja sadrži datum uručenja, potpise primatelja i dostavljača te pečat suda, ili potvrdom zamoljenog tijela koji moraju sadržavati podatke iz kojih vidi da je uručenje obavljeno te način i vrijeme njegova obavljanja, a moguće je dokazivanje i potvrdom na

²⁷² Članak 5. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁷³ Članak 6. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁷⁴ Članak 8. Ugovora s Italijom

drugom primjerku uručenog pismena ako je zamoljenom tijelu dostavljeno u više od jednom primjerku.²⁷⁵

Ugovor sa Slovenijom, Ugovor s Makedonijom, Sporazum s Bosnom i Hercegovinom i Ugovor sa Srbijom previđaju da se uručenje pismena dokazuje prema propisima o uručanju zamoljene države, ali propisuju i posebne odredbe glede sadržaja potvrde. Nakon što je obavljeno uručenje, potvrda koja sadrži vrijeme i mjesto uručjenja te osobu kojoj je pismeno bilo uručeno, treba odmah biti dostavljena državi moliteljici, a ako uručenje nije bilo moguće potrebno je državu moliteljicu odmah izvijestiti o razlozima.²⁷⁶ Naglašavanjem riječi „odmah“ ukazuje se na potrebu žurnog postupanja nadležnog tijela u zamoljenoj državi kako bi se što učinkovitije otklonili problemi dugotrajnosti povezani s uručivanjem pismena u inozemstvo.

2.1.6. Pristojbe i troškovi

Za razliku od hrvatske prakse prema kojoj u odnosima s državama s kojima ne postoji drukčije utanačenje u nekom međunarodnom ugovoru hrvatski sud predujmljuje troškove za postupanje po zamolnici i potom traži da ih država moliteljica naknadi,²⁷⁷ u višestranim i dvostranim međunarodnim ugovorima koji se ovdje proučavaju isključuje se međusobna obveza podmirenja troškova. Tako Ugovor s Italijom propisuje da uručenje sudskih i izvansudskih pismena ne povlači za sobom plaćanje nikakvih pristojbi ili troškova,²⁷⁸ dok Ugovor s Mađarskom predviđa da za uručivanje pismena države ugovornice neće zahtijevati naknadu bilo kakvih troškova.²⁷⁹ Ugovor sa Srbijom utvrđuje da načelno svaka država ugovornica snosi troškove pružanja pravne pomoći koji su nastali na njezinom području, i tu kod uručivanja pismena nema izuzetaka.²⁸⁰

Obje Haške konvencije, i ona o građanskom sudskom postupku i ona o dostavljanju, predviđaju da postupanje po zamolnici za uručivanje sudskih pismena ne predstavlja osnovu za zahtjev za plaćanjem bilo kakvih pristojbi ili troškova. Njome se previđa i izuzetak jer zamoljena država ima pravo na naknadu troškova nastalih zbog angažiranja sudskog

²⁷⁵ Članak 18. Ugovora s Mađarskom.

²⁷⁶ Članak 11. Ugovora sa Slovenijom, članak 11. Ugovora s Makedonijom, članak 11. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom te članak 7. stavak 2. i članak 8. Ugovora sa Srbijom.

²⁷⁷ Đ. VUKOVIĆ/E. KUNŠTEK, op. cit., str. 241.

²⁷⁸ Članak 9. Ugovora s Italijom.

²⁷⁹ Članak 20. Ugovora s Mađarskom.

²⁸⁰ Članak 10. Ugovora sa Srbijom.

službenika ili zbog uporabe posebnog načina uručivanja ako je takav bio zatražen i proveden.²⁸¹

2.2. Izvođenje dokaza

Jedan od važnih aspekata međunarodne suradnje u građanskom sudskom postupku je mogućnost izvođenja dokaza na području druge države gdje sud koji vodi postupak nema nadležnosti djelovati ili je pak postupovna ekonomičnost razlogom da se obrati sudu druge države. Haška konvencija o građanskom sudskom postupku govori o radnjama pribavljanja dokaza ili drugim sudskim radnjama.²⁸² Teorija navodi da radnje pribavljanja i izvođenja dokaza uključuju saslušanje stranka ili svjedoka, vještačenje, pribavljanje podataka, predmeta ili spisa, popis imovine, dostavljanje neke isprave i tome slično.²⁸³ Među inim dokaznim sredstvima mogu se navesti i uviđaj, suočavanje svjedoka, unakrsno ispitivanje te rekonstrukcija događaja.

2.2.1. Put dostavljanja zamolnice i tijela provedbe

Kao i u slučaju uručivanja pismena, Haška konvencija o građanskom sudskom postupku prvenstveno predviđa suobraćanje na način da konzul države moliteljice zaduženom središnjem tijelu zamoljene države preda zamolnicu za izvođenje dokaza. Svaka država ugovornica može i izjaviti da očekuje od drugih država ostavljanje zamolnica uz posredovanje ministarstva pravosuđa odnosnih država. Naposljetku, dvije države ugovornice mogu se sporazumjeti i da će dostava zamolnica između njih teći izravno između nadležnih sudskih,

²⁸¹ Članak 7. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku i članak 12. Haške konvencije o dostavljanju.

²⁸² Haška konvencija o izvođenju dokaza u inozemstvu u građanskim i trgovačkim stvarima, iz 1970. godine, koja nije na snazi u Hrvatskoj, uređuje pribavljanje dokaza za sudski postupak koji je započet ili koji će tek započeti. Članak 1. stavak 2. Haške konvencije o dokazima. Više o ovoj Konvenciji i pojedinim njezinim odredbama u usporedbi s Haškom konvencijom o građanskom sudskom postupku iz 1954. godine vidi jedan od radova s prethodnih skupova, M. KOSTIĆ-MANDIĆ, Izvođenje dokaza po zamolnicama stranih sudova (u izvorima i praksi), u: G. KNEŽEVIĆ/V. PAVIĆ, *Državljanstvo i međunarodno privatno pravo/Haške konvencije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu/Službeni glasnik, Beograd, 2007., posebice str.239.-248.; I. MEDIĆ MUSA, Haška konvencija o izvođenju dokaza u inozemstvu u građanskim ili trgovačkim predmetima, od 18. ožujka 1970. godine, u: G. KNEŽEVIĆ/V. PAVIĆ, *Državljanstvo i međunarodno privatno pravo/Haške konvencije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu/Službeni glasnik, Beograd, 2007., str. 264.-293.

odnosno drugih tijela.²⁸⁴ Smatramo pogrešnim u teoriji iznesen stav da je prema članku 15. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku moguće «da se zamolnice dostavljaju izravno preko diplomatskih ili konzularnih predstavnika države moliteljice».²⁸⁵ Naime, ovim člankom ne uređuje se posredovanje u dostavljanju zamolnica između nadležnih tijela države koja upućuje zamolnicu i zamoljene države, već izvršavanje zamolnice u njezinom suštinskom dijelu o čemu više na kraju ovog odjeljka.²⁸⁶

Dvostrani ugovori koji se ovdje proučavaju u pravilu propisuju da se zamolnice za izvođenje dokaza dostavljaju preko ministarstava pravosuđa dvaju država.²⁸⁷ Zadaća je tih ministarstava da djeluju kao posrednici tako da ministarstvo države moliteljice prenese zamolnicu od tijela koje upućuje zamolnicu ministarstvu zamoljene države koje će ju potom proslijediti zamoljenom tijelu, dok odgovor zamoljenog tijela putuje istim putem natrag. Međutim, u opravdanim slučajevima krajnje hitnosti Ugovor s Italijom otvara mogućnost tijelima jedne države ugovornice da se izravno obrate tijelima druge države ugovornice.²⁸⁸ Ovaj izuzetak od posredovanja ministarstava pravosuđa predviđen je jer je najbrži pa odgovara uvjetima u kojima je žurnost u postupanju od presudne važnosti. Usprkos tome, niti jedan od preostalih proučavanih ugovora ne omogućava jednostavnije kanale suobraćanja niti za žurne slučajeve. Pored navedenih oblika, dvostrani ugovori pružaju i mogućnosti korištenja diplomatskog, odnosno konzularnog puta kao tradicionalnije varijante suobraćanja.²⁸⁹

Glede tijela provedbe proučavani dvostrani ugovori su suglasni da podjela stvarne nadležnosti među tijelima (sudovima i drugim tijelima) unutar neke države ne utječe na prava i obveze iz tih ugovora. Primjerice, Ugovor s Italijom propisuje da zamolnice za izvođenje dokaza provode

²⁸⁴ Članak 9. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁸⁵ Takav stav iznosi Đ. VUKOVIĆ, op. cit. str. 208. Postoji nesuglasje u tome da se u navedenom djelu članak 15. Konvencije tumači na dva suprotna načina: jednom u okviru posredovanja u dostavljanju, a drugi put u kontekstu izvršenja zamoljene radnje. Usp. ibid., str. 208. i 210.

²⁸⁶ Vidi *infra* tekst uz bilj. 94.

²⁸⁷ Članak 10. stavak 2. Ugovora s Italijom, članak 2. stavak 1. Ugovora s Mađarskom, članak 4. stavak 1. Ugovora sa Slovenijom, članak 4. stavak 1. Ugovora s Makedonijom i članak 4. stavak 1. Ugovora sa Srbijom. Članak 4. stavak 1. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom pak određuje kao središnje tijelo u Bosni i hercegovini Ministarstvo civilnih poslova i komunikacija.

²⁸⁸ Članak 10. stavak 3. Ugovora s Italijom.

²⁸⁹ Članak 4. stavak 2. Ugovora sa Slovenijom, članak 4. stavak 2. Ugovora s Makedonijom, članak 4. stavak 2. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom, i članak 4. stavak 2. Ugovora sa Srbijom

sudovi,²⁹⁰ ali potom pojašnjava da taj pojam treba tumačiti na način da označava pravosudna tijela za građanske, trgovačke i upravne predmete.²⁹¹ U slučaju Ugovora s Mađarskom također se posebno navodi da se odredbe toga Ugovora koje se odnose na sudove primjenjuju *mutatis mutandis* i na druga tijela koja su prema propisima svoje države nadležna za postupanje u odnosnim predmetima.²⁹² I noviji dvostrani ugovori utvrđuju da pravosudni organi država ugovornica pružaju pravnu pomoć i drugim tijelima koji su po zakonodavstvu države ugovornice nadležni za predmete koji su pod poljem primjene odnosnog ugovora.²⁹³ Tome nije tako kada je u pitanju Haška konvencija o građanskom sudskom postupku jer se postupanje prema zamolnici može odbiti ako provođenje zamoljene radnje ne potpada u djelokrug rada sudskog tijela.²⁹⁴ Svi ugovori sadrže i posebnu odredbu kojom se previđa da zamoljeno tijelo ako je nenadležno za provođenje zamoljene radnje *ex officio* prosljeđuje zamolnicu nadležnom tijelu i o tome obavještava tijelo koje je uputilo zamolnicu.²⁹⁵

Pored sustava izvođenja dokaza po zamolnici upućenoj pravosudnim tijelima u stranoj državi, katkad je predviđena i mogućnost izvođenja dokaza putem svojih diplomatskih i konzularnih predstavništava u toj drugoj državi. Tako, odredbe Haške konvencije o građanskom sudskom postupku ne sprječavaju određenu državu ugovornicu da zamolnicu izvršava izravno putem svoj diplomatskih ili konzularnih tijela na području druge države ugovornice ako je to predviđeno međunarodnim ugovorom između odnosnih država ili ako se država primateljica tome ne protivi.²⁹⁶ Upravo je takav slučaj predviđen Ugovorom s Italijom. Prema tom ugovoru nije isključena mogućnost da države ugovornice izravno putem svojih diplomatskih ili konzularnih predstavništava provode određenu vrstu dokaza – zamolnice za saslušanje svojih državljana, koje su uputila tijela države šiljateljice radi saslušanja njihovih državljana na području druge države ugovornice.²⁹⁷ Ovakva

²⁹⁰ Članak 10. stavak 1. Ugovora s Italijom.

²⁹¹ Članak 24. točka 2) Ugovora s Italijom.

²⁹² Članak 12. i članak 5. Ugovora s Mađarskom.

²⁹³ Članak 2. stavak 4. Ugovora sa Slovenijom, članak 2. stavak 4. Ugovora s Makedonijom, članak 2. stavak 4. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom. Slično i članak 2. stavak 2. Ugovora sa Srbijom.

²⁹⁴ Članak 11. stavak 3. točka 2) Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁹⁵ Članak 11. Ugovora s Italijom, članak 16. stavak 1. Ugovora s Mađarskom, članak 8. stavak 1. Ugovora sa Slovenijom, članak 8. Ugovora s Makedonijom, članak 8. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 7. stavak 1. Ugovora sa Srbijom. Tako i članci 12. i 13. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁹⁶ Članak 15. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

²⁹⁷ Članak 10. stavak 4. Ugovora s Italijom

2.2.2. Autentičnost javne isprave

Kao i u slučaju zamolbi za uručivanje pismena, kod zamolbi za izvođenje dokaza nije potrebno ovjerovati niti pribavljati apostil na odnosnim ispravama, već je dostatno da je isprava opskrbljena službenim pečatom i potpisom ako se radi o odnosima na koje se primjenjuje neki od dvostranih međunarodnih ugovora koji se ovdje izučavaju.²⁹⁸ Nasuprot tome, Haška konvencija o građanskom sudskom postupku propisuje da se postupanje po zamolnici može odbiti ako nije utvrđena autentičnost isprava poslanih zamoljenom tijelu.²⁹⁹

2.2.3. Jezik

Haška konvencija o građanskom sudskom postupku određuje da, ako nije što drugo dogovoreno među dvjema državama, zamolnica može biti: a) na jeziku zamoljenog tijela, b) na jeziku dogovorenom između dvaju odnosnih država ili c) popraćena prijevodom na neki od jezika iz a) ili b) pri čemu treba biti potvrđena točnost prijevoda od strane diplomatskog ili konzularnog tijela države moliteljice ili zakletog tumača zamoljene države.³⁰⁰ Na ovom mjestu čini se uputnim ukazati i na slučaj povodom zamolnice Osnovnog suda u Herceg Novom br. R 61/02 od 17. ožujka 2008. godine.³⁰¹ Zamolnica, koja nije bila prevedena na hrvatski jezik, ali je bila napisana na latiničnom pismu, umoljavala je žurno postupanje zato što je naredno ročište pred crnogorskim sudom bilo zakazano za 2. lipnja 2008. godine. Ministarstvo pravosuđa je zamolnicu dostavilo Općinskom sudu u Rijeci već 15. travnja 2008. godine, a sudskim nalogom bilo je određeno održavanje ročišta za saslušanje dana

²⁹⁸ Članak 14. stavak 1. Ugovora s Mađarskom, članak 6. stavak 2. ugovora sa Slovenijom, članak 6. stavak 2. Ugovora s Makedonijom, članak 6. stavak 2. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 3. stavak 2. Ugovora sa Srbijom

²⁹⁹ Članak 11. stavak 3. točka 1) Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

³⁰⁰ Članak 10. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

³⁰¹ Općinski sud u Rijeci, 21 Su-328/08. Autorica koristi ovu priliku da se zahvali predsjednici Općinskog suda u Rijeci gđi. Gordani Kosić na dozvoli za uvid u ovaj predmet. Pred crnogorskim sudom bio je u tijeku izvanparnični postupak diobe suvlasničke imovine u pravnoj stvari predlagača fizičke osobe s prebivalištem u Crnoj Gori protiv dvije fizičke osobe s prebivalištem u Rijeci. Osnovni sud u Herceg novom pokušao je prvo pozvati jednog od stranaka protivnika diobe no on se nije odazivao na te pozive usprkos urednoj dostavi.

16. svibnja 2008. godine. Zapisnik o zamolbenom saslušanju pred Općinskim sudom u Rijeci bio je poslan Upravi za međunarodnu pravnu pomoć, suradnju i ljudska prava Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske dana 26. svibnja 2008. Iako je mala vjerojatnost da je zapisnik i stigao do suda u Herceg Novom u sljedećih tjedan dana, ipak valja primijetiti da je zamolnici bilo udovoljeno u vrlo kratkom roku te da su sve radnje tekle bez ikakvih zapreka. To je posebice zanimljivo jer se na ovaj postupak primjenjuje Haška konvencija o građanskom sudskom postupku koja uređuje pitanja između dvaju država od 3. lipnja 2006. godine kada je stupila na snagu u odnosu na Crnu Goru, a da je pritom zamolnica bila u jezičnom neskladu s odredbama te Konvencije. To, međutim nije spriječilo hrvatski sud da postupa po njoj jer bi, zbog sličnosti dvaju jezika i uporabe latiničnog pisma, to predstavljalo ustrajanje prije na nepotrebnoj formalnosti negoli na ispunjavanju pretpostavki za izvršavanje zamoljene radnje.

Sukladno općoj odredbi Ugovora s Mađarskom, koja se primjenjuje i na pitanje jezika zamolnica za izvođenje dokaza, sudovi država ugovornica međusobno opće na jednom od službenih jezika dvaju država, hrvatskom ili mađarskom. To jednako vrijedi i za isprave i pismena koja sudovi jedne države ugovornice sastavljaju po zamolnicama druge države ugovornice.³⁰² Ugovor s Italijom posebnim odredbama propisuje sa se zamolnice u građanskim i trgovačkim predmetima sastavljaju na jeziku države moliteljice, dok popratno pismo treba biti na jeziku zamoljene države ugovornice. Ipak, budući da sudska tijela mogu suobračati izravno u opravdanim slučajevima krajnje hitnosti,³⁰³ zamolnicu mogu sastaviti na službenom jeziku države moliteljice, ali joj trebaju pridodati i neovjereni prijevod na službeni jezik zamoljene države.³⁰⁴ Zahtjev za prijevodom zamolnice čini se razumnim u slučajevima izravnog suobraćanja zbog potrebe za žurnim postupanjem jer tada tijela države ugovornice žurnost u postupanju tijelima zamoljene države svakako olakšavaju dostavljanjem već prevedene zamolnice.

Prema Ugovoru sa Slovenijom, zamolnica za pravnu pomoć i sva ostala pismena koja je potrebno priložiti dostavljaju se na jeziku države moliteljice, što znači da prijevod na jezik zamoljene države ugovornice nije potrebno prilagati, već će to ovisiti o volji suda u državi moliteljici. Ravnotežu ovoj odredbi čini pravilo prema kojem niti odgovori na zamolnice ne moraju biti prevedeni, već se dostavljaju na jeziku

³⁰² Članak 3. Ugovora s Mađarskom.

³⁰³ Vidi *supra* III.B.1.

³⁰⁴ Članak 15. Ugovora s Italijom.

Regionalna suradnja u području građanskog sudskog postupka s međunarodnim obilježjem: praksa hrvatskih sudova u primjeni Haških i dvostranih konvencija 132
zamoljene države.³⁰⁵ Sa sličnim učinkom i Ugovor sa Srbijom određuje da sudovi i druga nadležna tijela država stranaka međusobno komuniciraju na svom jeziku.³⁰⁶ Prilikom postupanja u predmetu po zamolnici sudu će nerijetko biti potrebno prethodno pribaviti prijevod zamolnice i popratnih dokumenata na svoj jezik. Radi se, dakle o troškovima koji padaju na teret sredstava suda, odnosno državnog proračuna što uvjetuje određenu odgodu postupanja za vrijeme dok se ne odobre sredstva i potom za vrijeme potrebno za izradu prijevoda. Naime, države ugovornice u pravilu ne mogu zahtijevati vraćanje troškova koji su nastali radi pružanja pravne pomoći.³⁰⁷

2.2.4. Posebna konvencijska pravila i pravo mjerodavno za izvođenje dokaza

Svi ugovori koji se ovdje proučavaju sadrže kako opću kolizijsku odredbu, tako i određeni broj posebnih pravila za postupanje po zamolnicama stranih pravosudnih tijela. Primjerice, Haška konvencija o građanskom sudskom postupku predviđa da će zamoljeno tijelo pri udovoljavanju zamolnici primjenjivati svoje vlastito pravo na načine i postupke koje poduzima, ali može provesti i posebni način ili postupak naveden u zamolnici ako se to ne protivi pravu države izvršenja.³⁰⁸ Tako primjerice navodi teorija da bi zamolnica koja uključuje zahtjev da stranka prisegne na svoje svjedočenje ne bi mogla osnovano odbiti iako prisega stranke nije predviđena domaćim zakonodavstvom, jer ne bi bila protivna temeljnim načelima domaćeg pravnog poretka. S druge strane, ako bi se zahtijevala prisega vjerskog karaktera u odnosu na stranku koja se tome protivi, tada bi bilo mjesta odbijanju zamolnice jer bi to bilo suprotno Ustavom zajamčenoj slobodi vjeroispovijesti.³⁰⁹

Na ovom mjestu čini se uputnim spomenuti slučaj postupanja po zamolnici za saslušanje svjedoka, koji, iako ne uključuje države u regiji, postavlja poseban zahtjev za postupanje strane države pri provođenju radnje saslušanja. Naime, Općinskom sudu u Rijeci proslijeđena je zamolnica koju je uputio Landesgericht München u predmetu pod brojem 12 O 7670/05. Bila je sastavljena na njemačkom jeziku uz prijevod na

³⁰⁵ Članak 5. stavci 1. i 2. Ugovora sa Slovenijom, članak 5. stavci 1. i 2. Ugovora s Makedonijom i članak 5. stavci 1. i 2. Ugovora s Bosnom i Hercegovinom.

³⁰⁶ Članak 5. Ugovora sa Srbijom.

³⁰⁷ Vidi *infra* III.B.5.

³⁰⁸ Članak 14. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

³⁰⁹ M. DIKA/S. TRIVA, *Gradansko parnično procesno pravo*, 7. dop. i izmj. izd., Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 109.

hrvatski jezik po ovlaštenom sudskom tumaču.³¹⁰ Sadržavala je i niz priloga iz njemačkog spisa. Njome se hrvatski sud umoljavao da sasluša svjedoka bez zakletve i upozori ga po njemačkim zakonskim odredbama prema kojima ima pravo uskratiti svjedočenje ako su ispunjeni uvjeti iz članaka 383.-385. njemačkog Zakona o građanskom sudskom postupku, čiji tekst i prijevod su također bili dostavljeni u prilogu zamolnice.³¹¹ Zamolnicom se hrvatski sud također umoljavao da pouku svjedoka o svojem pravu na uskratku svjedočenja unese u zapisnik, kao i razloge eventualne uskrate. Na kraju je zamolnica spominjala i to da su tužitelj i tuženik odbili unaprijed da budu zastupani na ročištu za zamolbeno saslušanje te da ih nije potrebno izvještavati o vremenu i mjestu njegova održavanja. Općinski sud u Rijeci je djelujući relativno brzo zakazao ročište za saslušanje za dan 31. listopada 2007. godine kada je utvrdio da ne postoji razlog za obijanje postupanja na poseban način iz zamolnice jer navedene njemačke odredbe nisu protivne hrvatskom javnom poretku. U tom smislu sud se pozvao na odredbu članka 182. Zakona o parničnom postupku.³¹² Valja napomenuti da bi ispravnije bilo da je sud svoju odluku temeljio na naprijed navedenim odredbama članka 14. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku. Time što nije primijenio ovu Konvenciju i oslanjao se na domaće propise, u konkretnom slučaju nije činilo bitnu razliku jer su navedene odredbe jednake izuzev u dijelu u kojem označavaju osnovu za odbijanje posebnog načina postupanja gdje Zakon koristi izraz «protivnost javnom poretku», a Konvencije «protivnost pravu države izvršenja». Ako i postoji razlika u tumačenju tih pojmova na način da je konvencijski u odnosu na zakonski pojam omogućava širu osnovu za odbijanje posebnih načina postupanja po zamolnici, primjena onog pravila prema kojem je poseban oblik pomoći

³¹⁰ Općinski sud u Rijeci, 21 Su-1045/07. Autorica koristi ovu priliku da se zahvali predsjednici Općinskog suda u Rijeci gđi. Gordani Kosić na odobrenju uvida u ovaj predmet.

³¹¹ Navedeni članci predviđaju da svjedok može uskratiti svjedočenje zbog osobnih razloga (srodstvo, svećenik, novinari za redakcijska pitanja, osobe koje imaju dužnost čuvanja poslovne tajne) ili zbog stvarnih razloga (može sebe ili svoje bliske izvrnuti imovinskopravnoj šteti, kaznenom progono ili odati poslovnu tajnu), ali i u tim okolnostima ne može uvijek uskratiti svjedočenje kada se radi o nastanku i sadržaju pravnog posla u kojem je bio pozvan kao svjedok, o rođenju, ženidbi ili smrtnom slučaju članova obitelji, o činjenicama koje se na temelju obiteljskih odnosa odnose na imovinske stvari, o radnjama koje se odnose na sporni pravni odnos, a koje on kao pravni prednik ili zastupnik treba poduzeti, a razrijeđene je obveze čuvanja poslovne tajne.

³¹² Ova odredba glasi: «Sudovi ukazuju pravnu pomoć inozemnim sudovima na način predviđen u domaćem zakonu. Radnja koja je predmet molbe inozemnog suda može se obaviti i na način koji zahtijeva inozemni sud, ako takav postupak nije protivan javnom poretku Republike Hrvatske.»

dopustiv svakako bi bila u skladu s temeljnim ciljevima međunarodne pravne pomoći i općenito međunarodnom suradnjom među državama. U tom smislu navedena sudska odluka da postupaju po stranim propisima sukladno zamolnici je opravdana.

Pored gore navedenih pravila, Haška konvencija o građanskom sudskom postupku posebno određuje da je svako tijelo obvezno postupati po upućenoj mu zamolnici rabeći iste mjere prisile koje rabi kod izvršenja odluka izdanih od strane tijela vlastite države ili zahtjeva između stranaka u domaćem postupku. Te mjere prisile ne moraju nužno biti primijenjene kada se radi o pitanju pojavljivanja pred sudom stranaka u postupku.³¹³ Tijelo koje upućuje zamolnicu može zahtijevati i da bude obaviješteno o datumu i mjestu provođenja zatražene mjere, a kako si stranka na koju se odnosi mogla tome prisustvovati.³¹⁴ Pored dvaju formalnih razloga koji se spominju u odgovarajućim dijelovima rada, postupanje po zamolnici može biti odbijeno samo zbog još jednog dodatnog suštinskog razloga – ako država na čijem području treba poduzeti zamoljenu radnju smatra da bi njezinim provođenjem bili ugroženi njezin suverenitet ili sigurnost.³¹⁵ Ukoliko dođe do odbijanja zamolnice, zamoljeno tijelo mora o tome odmah izvijestiti tijelo koje je uputilo zamolnicu navodeći razlog za odbijanje.³¹⁶

Ugovor s Italijom tako propisuje da se po zamolnicama u građanskim i trgovačkim predmetima postupaju sukladno zakonu zamoljene države. Pritom se postupanje po zamolnici može odbiti samo ako je ona takve prirode da može štetiti suverenim pravima, sigurnosti ili javnom poretku zemlje u kojoj treba biti provedena.³¹⁷ Izuzetak od postupanja po pravu zamoljene države tako da zamolnica bude provedena na poseban način moguć je na izričito traženje tijela koje je uputilo zamolbu pod uvjetom da ne postoje tome protivne odredbe u zakonodavstvu zamoljene države.³¹⁸ Također, na izričito traženje tijela koje je uputilo zamolbu i ako ne postoje tome protivne odredbe u domaćem zakonodavstvu, zamoljeno tijelo treba pravodobno obavijestiti tijelo koje je uputilo zamolbu o danu i mjestu obavljanja radnje iz zamolnice kako bi zainteresirane stranke mogle u tome sudjelovati.³¹⁹ Posebnim postupovnim odredbama predviđa

³¹³ Članak 11. stavak 1. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

³¹⁴ Članak 11. stavak 2. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

³¹⁵ Članak 11. stavak 3. točka 3) Haške konvencije o građanskom sudskom postupku. Ostala dva formalna razloga su ako nije utvrđena autentičnost isprava i ako, u zamoljenoj državi radnja iz zamolnice ne potpada pod nadležnost sudova.

³¹⁶ Članak 13. Haške konvencije o građanskom sudskom postupku.

³¹⁷ Članak 12. Ugovora s Italijom.

³¹⁸ Članak 14. točka 1) Ugovora s Italijom.

³¹⁹ Članak 14. točka 2) Ugovora s Italijom.

se da se osoba čije je svjedočenje zamoljeno pozivaju pred sud običnom administrativnom obaviješću. Ako, međutim, pozvani svjedok odbije odazvati se pozivu, zamoljeno sudsko tijelo primjenjuje sredstva prisile predviđena zakonima njihove države.³²⁰

Odredbe navedenog Ugovora bile su u primjeni u slučaju pred Općinskim sudom u Rijeci.³²¹ Zamolnicom br. C14/6093 od 5. siječnja 2005. godine, koja se poziva na poglavlje III. Ugovora s Italijom, bilo je zatraženo saslušanje dvaju svjedoka s prebivalištem u Rijeci. Zamolnica suda u Trstu popraćena neslužbenim prijevodom na hrvatski jezik bila je predana od strane Veleposlanstva Republike Italije u Zagrebu u obliku diplomatske note Ministarstvu pravosuđa koje ju potom prosljeđuje nadležnom hrvatskom sudu. Sud u Trstu u više navrata slao je požurnice za postupanje po ovoj zamolnici, a morao je i odgađati ročište koje je bilo zakazano za 20. srpnja 2006. godine. Općinski sud u Rijeci, udovoljavajući zamolnici, izdao je nalog na saslušanje svjedoka od 26. listopada 2006. godine i odredio da se nakon uredne dostave poziva za saslušanje svjedoku, uz prijevod na talijanski jezik, o mjestu i vremenu održavanja ročišta obavijeste tri osobe: istražna sutkinja u Trstu te punomoćnik tužitelja i punomoćnik tuženika, oboje odvjetnici u Trstu. Time je zamoljeni riječki sud odlučio udovoljiti želji tršćanskog suda za priopćavanje obavijesti glede održavanja ročišta za zamolbeno saslušanje, što izričito i predviđa Ugovor s Italijom. Poziv za ročište za dan 15. studenoga, međutim vratio se s napomenom «nepoznat» pa je od Policijske uprave zatražena terenska provjera i dostavljanje točne adrese prebivališta svjedoka. Budući da je nova adresa dostavljena 27. studenoga 2006., Općinski sud u Rijeci zakazao je sljedeće ročište za 28. veljače 2007. godine. Tada je pristupio samo jedan od svjedoka pa je ročište odgođeno za 14. lipnja 2007. godine kako bi se pozvao i drugi svjedok koji je neposredno prije promijenio adresu. Nijedan od svjedoka nije pristupio na naredno ročište pa je ono iznova odgođeno za 19. rujna 2007. godine. U međuvremenu je stigla i nova požurnica suda koja navodi da je sud u Trstu opetovano morao odgoditi svoje ročište. Za ročište pred Općinskim sudom u Rijeci zakazano za 19. rujna 2007. sud je izdao nalog o dovođenju obaju svjedoka, a kako bi osigurao njihovo prisustvo radi davanja iskaza. Ovime je riječki sud, sukladno Ugovoru s Italijom, primijenio odredbe o osiguranju prisustva svjedoka na ročištu za njegovo saslušanje koje predviđa hrvatsko postupovno pravo i time nakon dvije

³²⁰ Članak 13. Ugovora s Italijom.

³²¹ Općinski sud u Rijeci, 22 Su-161/05. Autorica koristi ovu priliku da se zahvali predsjednici Općinskog suda u Rijeci gđi. Gordani Kosić na omogućenom uvidu u ovaj predmet, kao i sudskoj savjetnici Općinskog suda u Rijeci gđi. Margateri Bulog Grozdanić na ukazivanju na njega.

godine od upućivanja udovoljio zamolnici. Iz spisa je razvidno da je dugotrajnost postupka po zamolnici rezultat najmanje dvije okolnosti. Prva se odnosi na put dostavljanja između tijela dvaju država gdje se mjeseci gube u posredovanjima između dvaju sudova. Druga je pak okolnost vezana isključivo za unutarnje propise iz područja građanskog postupka i opterećenje sudova te nije u svezi s temom ovog rada jer jednako pogađa i predmete koji se vode pred hrvatskim sudovima.

Gotovo desetljeće stariji Ugovor s Mađarskom određuje da se udovoljavanje zamolnicama za uručivanje obavlja prema zakonu zamoljene države ugovornice. Također sadrži i posebnu odredbu o prisilnim sredstvima, prema kojoj zamoljeni sud prilikom udovoljenja zamolnici po potrebi primjenjuje ista sredstva prisile kao i kada udovoljava zamolnicama za pravnu pomoć domaćih sudova. Za razliku od Ugovora s Italijom, Ugovor s Mađarskom predviđa izuzetak od mogućnosti primjene prisilnih sredstava koji se odnosi na osobni dolazak partičnih stranaka koji se ne može osigurati na prisilni način, iako bi to možda bilo moguće prema domaćem pravu zamoljene države. Kada zamolnica zahtjeva da se postupa u nekoj određenoj formi tome se može udovoljiti prema Ugovoru s Mađarskom ako se to ne protivi načelima zakonodavstva zamoljene države ugovornice.³²²

Jednako kao i prethodna dva starija dvostrana ugovora i sva četiri novija ugovora s državama bivše Jugoslavije, propisuju da se pravna pomoć pruža sukladno zakonodavstvu zamoljene države.³²³ Također se predviđa i izuzetak od tog pravila jer nadležno tijelo koje pruža zamoljenu pravnu pomoć može postupati i na način i u obliku koji želi država moliteljica, ukoliko to nije u suprotnosti s propisima, odnosno javnim poretком zamoljene države.³²⁴ Slično kao i u proučavanim starijim ugovorima s državama u regiji prema novim ugovorima, zamoljena država može odbiti pravnu pomoć ako bi udovoljenje zamolnici bilo u suprotnosti s njezinim pravnim poretком ili bi moglo štetiti njezinoj suverenosti ili sigurnosti.³²⁵ U slučaju da zamolnici iz nekog razloga nije bilo udovoljeno, ugovori predviđaju obvezu zamoljenog tijela da o tome odmah izvijesti državu moliteljicu i navedu taj razlog. Ako su zajedno sa

³²² Članak 15. Ugovora s Mađarskom.

³²³ Članak 7. stavak 1. Ugovora sa Slovenijom, članak 7. stavak 1. Ugovora s Makedonijom, članak 7. stavak 1. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 6. stavak 1. Ugovora sa Srbijom.

³²⁴ Članak 7. stavak 2. Ugovora sa Slovenijom, članak 7. stavak 2. Ugovora s Makedonijom, članak 7. stavak 2. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 6. stavak 2. Ugovora sa Srbijom.

³²⁵ Članak 9. Ugovora sa Slovenijom, članak 9. Ugovora s Makedonijom, članak 9. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom.

zamolnicom za pravnu pomoć poslana i druga pismena ona se također trebaju vratiti tijelu koje je uputilo zamolnicu.³²⁶ Ugovor sa Srbijom predviđa i to da sud od koga potječe zamolnica mora, na svoj zahtjev, biti pravodobno obaviješten o vremenu i mjestu izvršenja tražene radnje kako bi eventualno zainteresirana stranka mogla tome prisustvovati.³²⁷

2.2.5. Pristojbe i troškovi

U svezi s pristojbama i troškovima opće je pravilo da ih države ugovornice ne mogu nametati odnosno da ne mogu zahtijevati povrat bilo kakvih troškova koje su imale prilikom postupanja prema zamolnicama. To je jedino moguće glede nagrade vještaka i naknade drugih troškova vještačenja.³²⁸ U tom slučaju ugovori dodatno predviđaju da se provođenje vještačenja može i uvjetovati prethodnim polaganjem predujma ako troškove vještačenja snosi stranka.³²⁹ Povrh toga, Ugovor sa Srbijom utvrđuje da svjedoku ili vještaku koji se odazove pozivu suda države moliteljice pripada pravo na naknadu putnih troškova i troškova boravka, prema propisima države moliteljice. Naknade koje pripadaju ovim osobama navode se u pozivu, a na njihov zahtjev daje im se predujam za pokriće troškova.³³⁰

3. Zaključne napomene

Iz gornjih navoda moguće je uočiti da je način postupanja sa zamolnicama u građanskim i trgovačkim predmetima uređen na dvojaki način. S jedne strane, posebnim postupovnim pravilima utvrđenima *iure conventionis* kojima se izravno propisuju određena pitanja pri postupanju sa zamolnicama, kao što su pravila o sadržaju zamolnice i potvrde o njezinom izvršenju, pravila o jeziku zamolnice i priloženih pismena,

³²⁶ Članak 8. stavak 2. Ugovora sa Slovenijom, članak 8. stavak 2. Ugovora s Makedonijom, članak 8. stavak 2. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom.

³²⁷ Članak 15. Ugovora sa Srbijom.

³²⁸ Članak 16.. Ugovora s Italijom, članak 20. stavak 1. Ugovora s Mađarskom, članak 13. stavak 1. Ugovora sa Slovenijom, članak 13. stavak 1. Ugovora s Makedonijom, članak 13. stavak 1. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 10. stavak 2. Ugovora sa Srbijom.

³²⁹ Članak 20. stavak 2. Ugovora s Mađarskom, članak 13. stavak 2. Ugovora sa Slovenijom, članak 13. stavak 2. Ugovora s Makedonijom, članak 13. stavak 2. Sporazuma s Bosnom i Hercegovinom i članak 10. stavak 5. Ugovora sa Srbijom. Naredni stavci Ugovora s Mađarskom i Ugovora sa Srbijom predviđaju da zamoljeni sud obavještava sud koji je uputio zamolnicu o visini troškova koji su nastali povodom zamolnice za pravnu pomoć.

³³⁰ Članak 10. stavci 3. i 4. Ugovora sa Srbijom.

pravila o osnovama za obijanje postupanja po zamolnici i slanju obavijesti o tome, te neka pravila koja se odnose na sam postupak uručivanja pismena, odnosno izvođenja dokaza poput mogućnosti uporabe prisilnih mjera. Budući da ne uređuju iscrpno sva pitanja koja se pojavljuju u nekom predmetu postupanja po zamolnici, navedena pravila nadopunjena su kolizijskim pravilima koja upućuju na pravo jedne od odnosnih država kao mjerodavno. Temeljem usporedbe proučavanih konvencija, moguće je ukazati na blagu tendenciju ka sve većem broju pravila prve vrste čime se sužava doseg kolizijskih pravila. To potvrđuje primjer iz Haške konvencije o dostavljanju gdje se uvode pravila kojima se minimalna prava čak propisuju glede donošenja odluke zbog izostanka i zahtjeva za povrat u prijašnje stanje, s time da ta prava djeluju *iure conventionis*. Opisana tendencija ukazuje na sve jaču potrebu za ujednačavanjem jer intenzivnija međunarodna suradnja nailazi na sve više prepreka zbog razlika između nacionalnih propisa. Time se međunarodna pravna pomoć značajnije stavlja u funkciju učinkovitog ostvarivanja subjektivnih prava. Iako postoje primjeri brzog djelovanja, neki od prikazanih slučajeva iz prakse hrvatskih sudova ukazuju na to da dugotrajnost postupanja poglavito zbog složenog sustava suobraćanja između nadležnih tijela može biti dodatna prepreka ostvarenju ovih ciljeva. Usprkos pokušajima da se u nekim konvencijama predvide i jednostavniji oblici suobraćanja, i dalje prevladavaju tradicionalniji oblici poput diplomatskog ili konzularnog posredovanja, ili posredovanja između primjerice ministarstava pravosuđa. Na tom polju bilo bi potrebno uspostaviti pravila kojima bi se jednostavnije ostvarivale svrhe međunarodne pravne pomoći, što bi između država u regiji iziskivalo prethodne napore na izgradnji međusobnog povjerenja u pravosudne sustave i pravne sustave, kao i njihovo pornije poznavanje.

M.A. Ivana Kunda
Law Faculty
Rijeka University
Croatia

Regional Cooperation in the Field of Civil Proceedings with a Cross-Border Element: The Practice of Croatian Courts in Applying the Hague and Bilateral Conventions

Summary

The purpose of this article is to present and analyse the solutions adopted in the Hague and bilateral conventions in force between the countries of the region which concern essentially two aspects of international legal assistance, service of documents and taking of evidence. Particularly discussed are the 1954 Hague Convention on Civil Proceedings and the 1965 Hague Convention on the Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters in addition to six bilateral treaties the Republic of Croatia Concluded with neighbouring and countries in the region. The scrutiny reveals some tendencies and issues vital for effective enforcement of parties' rights and interests on which the author bases her general conclusions on enhancing the level of judicial cooperation in the region.

Key words: international legal assistance, the Hague Conventions, bilateral conventions, service of documents, taking of evidence